

Хানты ясাং

Сохраним
традиции
в новом
формате

3.09.2020
№ 17 (3557)

Основана
1 ноября 1957 года

Ешák нявремиет, вәнлтыйлты олáң хáтл, пила!

Лыпäт хойты тылдäш 1-мит хäтäлн Югра мүен олáңмит класса 27 щурас ай тёпие мэнäс. Тäm хурн Ёмвош 3-мит ўшколая олáңмит класса мэнум нявремäт долълдäт. У.Данило миюм хур

Оса
тäхет яма
рэпитлät

» 3

Тэк кäрт
ашкола
вэрät

» 6

Муй иты еллы
рэпитты вэр
пириты мосл

» 12

Хәхәтъяңты, ёрашты тাখет пүншсайт

Ёмвош округ кәща не Наталья Комарова непек дәштәтәс, лән пайлап йилуп коронавирус мәш хулаты питәс па хәхәтъяңты, ниншәлтыйләтә таҳет Югра мүвн пүншты рәхл. Ин Югра мүвн вәлтү мири спортивной хотат лыпийн ўктәштыйләтә рәхл, ши кеша тәп мосл и хонәңца вана ѣн долъты.

Хүл өнмәлтәты вәр

Тәм тылдәш нивәлхущыңмит хәтәлн Даңал юхана 12 шурәс ай сәх хүл есәлсайт. Щи хүләт сырьи нәмасыя лытуп эвәлт өнмәлсайт.

Тәмәш вәрт мүн мүвевн «Сохраниение биологического разнообразия и развитие экологического туризма» нәмуп поступсы ширн тәлыйт, сыр-сырвой-хүл лавәлтә, па йиңкев-мүвев вантман тайты пәта.

Тәм хүл еслум хәра Ёмвош кәщайт юхтыйләт, щит Югра мүв Дума кәща хә Борис Хоряков, вош кәща Максим Ряшин па ар хуят щи хүл өнмәлтәты тәхи эвәлт, щит «Главрыбвод», «Росрыболовство» па мүв шавиты тәхийн рәпиттә ёх вәсәт.

«Главрыбвод» кәща Виталий Баранов лупум ясәңән, тәм ям вәрт вәртә дыведа «Варъеганнефтегаз» хуша рәпиттә ёх нәтсәт.

Тәм ай хүләт өнмәлсайт Абалакской хүл өнмәлтәты тәхийн, щит Тобольск вошн. Щи ёх нумәс пунсәт ай сәх хүләт па Даңал юхана мүв па Ас юхана есәлтә, щи

юханәт хүләңца вәртә

Щалта па ёх путәртүм ясәң эвәлт уша йис, мәттә па ар хуят нумәс тәмәш вәрт дәштәттә питсайт. Хүвн мир күтн путәр вәс, муй вўрн Ас йиңкев хүләңца вәртә.

Тәм вәрт кимәт ол вәрдайт. Щи мәрн «Главрыбвод» Даңал юхана па Ас йиңкев 4 миллион, 700 шурәс ай сәх есәлсәт. Тәм ол па есәллә и миллион тәмәш хүл.

» Тәм вәр ѣн вулытла, каашән ол питда өнмәлтүм ай хүл есәлтә. Мүн округевн «Югорский рыбозаводный завод» тайлув, тәм ол мүн юханлұва иса 20 шурәс мухсән хүл есәллә. Мүн па сурәх, мухсән, кельши хүләт өнмәллүв, – лупас «Главрыбвод» кәща В. Баранов.

Пётр Молданов

Тәм ванән РИЦ «Югра» нәмпи айкел тәтә тәхийн Югра мүв физической культуры па спорт вәрт тәтә тәхи кәща ики Сергей Артамонов па «Югра-МегаСпорт» кәща ләнкәр хә Олег Дресс ай павәтсән.

С. Артамонов ясәң эвәлт уша йис, атум коронавирус йира мәнум юпийн ин ар хуят хәхәтъяңты, ниншәлтыйләт, навәртә па вәштә ләнхаләт.

Иса Ёмвош округ мир кеша спорт вәртән 628 тәхи рәпиттә. Ин мир пила 167 тәхи ёх рәпиттә ләнхаләт. Лыв күтәлн 118 тәхия есәлсә ёх кеша кәпәрттә. Щалта 29 тәхи ѣн есәлсә рәпиттә, па 15 тәхи өхтәйн хулна арталәләт.

Рәпиттә кеша непектә сора дәштәттә рәхл. Ин спортивной тәхете яңхты хуятта щив юхатты пурайн ел рүв

вантты мосл. Щалта ар хуята ияха, ихонәңца ўкумты ѣн рәхл. Нявремәт кеша лыв ацила па ўңкилала ѣн рәхл хәхәтъяңты, ниншәлтыйләтә тәхета ўкумты.

Еллы «ЮграМега-Спорт» кәща ләнкәр хә Олег Дресс лупас:

» Мүн хүв мәр нәмәссүв, муй вўрн спортивной тәхет Югра мүвн айлтыева нух пүншты. Вўнш тыләшт оләнмит хәтәлн хулыева щимәш хотат дәштәтман вәсәт. Ин Ёмвошн хәхәтъяңты, ниншәлтыйләт, навәртә камн вәлтү тәхет пүншсәлүв. Щалта «Ледовый дворец спорта» нәмуп тәхийн вәштә хот пелка пүншләв.

Щиты айлтыева Югра мүв мир сырьи вәлдүм мәтләи вәлупсәлә юхаттәт.

Николай Меров
Хәнты ясәңца тулмаشتәс:
Ульяна Данило

Оса тাখет юма рэпитлэйт

Вэйтдортылдэш 26-мит хэтэлн Ёмвоши интернет хуват вэйтантупсы вэс. Югра мүв кэща ими Наталья Комарова оса ёх пида Ёмвош округ социально-экономической вэрэйт 2030-мит ол вэнта тэты суртэт путартсадэ.

Местыры «Устойчивое развитие коренных малочисленных народов Севера» поступсы олёнэн «Югра дылнуутаты» кэща нэ Людмила Алфёрова ай павтас:

» Тэм поступсы унтасн вэнт кэртэйтн войхүл велпэслуман, вўлы тайман вэлты хэнтэт, вухалт па юрнат нётупсэти вэрэнтдайт. Увас мир кэша вэлты поступсы хуват арсыр вэрэйт внутренней политика департамент хушаа рэпитты ёх па оса тахия дунум хэннэхэйт лэштэйт. Тэм ол щи непек унтасн 14 арсыр вэн вэйтантупсы, ёмэнхэтл вэрты нэмэссүв. Щиты тэм ол шэп мэр нял вэр лэштэйт. Вэн непека вэнлтыйлты 68 шуши няврем пята вух сухуптасы. Щи тумпи средней профессиональной тахэтн вэнлтыйлты 725 айлат ёх нётупсы вухн мэсийт. Нүшая хоюм 910 увас мир унтасн вэрсайт. Вэнт кэртэйтн вэлты ветьяц хуята дыв дэтилум пурмас вухдал ийхлы мэсийт. Щалта вүт мөвлалн ийлуп хотят, пэшасят вэрты щира 16 рэт мүвн вэлты хэннэхэ

▲ Шуши мир хэнты хоп кэсупсыйн, 2019-мит одн

па и оса тахи вухн нётса. Войхүл велпэслэты, воныщумётт ёкэтти дапт обшина ёх субсидия вух ёша павтас. Вэн непека вэнлтыйлум нял айлат хэннэхэ тохтурнэн, эвет, пухэтвэнлтэты хуята нётупсы вухн сухуптасыйт. Нял хэннэхэ тэса пушкан пида катлэсийлты вэра вэнлтасы. Ёмвоши тэйин вўлыйн кэсты вэн ёмэнхэтл вэрэнтса. Щалта сёма питум юбилей ёмэнхэтлэта 199 хэнты, вухалт па юрн мира мойлупсы катлуптэйлса.

Елды Л. Алфёрова ясэн эвэлт уша йис, вэн непека вэнлтыйлты нявремэта тэм вухэт ям нётупсы вэрэйт. Тэм ол сёма питум юбилей ёмэнхэтлэта шуши мири 700 шойт юкана нял щурас хэлумсot шойт вух мэты питла.

Щалта 2020-мит ол етшэты вэнта па нивл вэн вэр поступсы щирн дэштэты мосл. Щит кэсупсы субсидия вухэт пята, лэлн вэнт кэртэйтн вэлты вэрэйт елды тэты

щира. Щи күтн авиет вўлы тохтурнлекчидты вэрэйт. Хэт арсыр вер шуши мир культуры елдлы тэты кэша лэштэйтла.

«Югра дылнуутаты» кэща нэ Людмила Алфёрова тыштуман лупас:

» Тэм ол атум коронавирус мэш пята хэлум вэн вэйтантупсы верты ён паксуй. Ар ол мэр лүнэн ай хопатн кэсты щира Югра мүв шуши ёх яха ёктэшийлс. Тэм дүн ай хопн кэсты вэр ён вэрэнтсэв. Щалта «Сокровища Севера. Мастера и художники России 2020» мүвтэл ванлтупсы Москва хон воши ён питл. Щалта лүн күтуп йис хэнтэт ёмэнхэтл дэштэйлдсүв, щи утэв иши вэрты пищев ёнтэм вэс.

Ин ар вэйтантупсы интернет муҳты дэштэйлдүв. Ёмвош округев 90 ода йиты ёмэнхэтл дэпин шуши мир оса тахет, ясэн щирн финно-ургэйт рэтдүв, хэнтэт, вухалт па юрнат кэша интернет хуват вэн вэйтантупсы дэштэйлдүв.

Шенк юм, вэнт кэртэйтн вэлты хуят ара йис, ийлдэ тывты хоттел ёх рэт мүв непекэт вэрэйт. Щалта шуши мир күтнэр няврем ёшкола юпийн елдлы вэнлтыйл.

Оса тахи «Центр гребли на областах и охотничьему биатлону» хуща рэпитты хуята непек лэштэйтлэлн Югра мүвн хэнтэт, вухалт па юрнат кэша «Охотничий биатлон» нэмуп духн хэхэлты ёмэнхэтл вэрты. Щи тумпи вўлы дэлтты вэрэйт түнматты питлдүв. Вэн непека вэнлтыйлты нявремэйт пята сухуптасы вух ёша павтты суртэт түнматдэлдүв.

Елды Ёмвош округ ёштэй эхтайн оса вэрэйт тэты тахи кэща хэ Валерий Фомагин путартас. Мирхот етшэты елпийн Югра мүв оса тахи кэща лэнкар нэ Ольга Сидорова лупас: «Ёмвош округ оса тахет каркама па юма рэпитлэйт».

Ульяна Молданова

Югра мүвн 27 щурас няврэм вэнлтыйлты одач пүш мэнл

Там ванан Ёмвоши айкелдт кэншты ёх пида Югра мүвн вэнлтыйлты вэрэт тэты тэхи кэща лаңкар не Снежана Возняк вэйтантылдас. Лёв путартсэлэ, муй вүрн няврэмт там сүс ёшколая мэндлэдт. С. Возняк лупас:

» Иса Югра мүвн ёх вэнлтыйлты вэр эхтийн 870 тэхи рэпилд. Щалта 490 щурас хуят арсыр тэхетн вэнлтыйлдэд, няврэмт хэдлэд мэр тайтны хота яххдэд. Там од Ёмвош округн одач мит класса 27 щурас ай

тёпие мэнл. Эвет, пухат вэнлтыйлты одач хэдлэд кашан ёшколайн постэты питла, тэп щи ёмэнхэдла ар хуят яха ёкумыт ён питл. Щи пята одач мит класса мэнты няврэмт атэлдэд ажтэшлэд. Щалта коро-

навирус мэш няврэмт күтн елды ён хэнхтэй пята кашан алдн эвет, пухат ел рүвел нух вантла, ёшкола хот ямсыева нух люхитты па антисептик утэт мэнхэстий питлдайт. Ийлдуп тылдэд одач мит хэдлэд 2021-мит од вэнта эвет, пухат вэнлтыйлты хота яххдэд ар хуята яха ажтэшлэд.

Няврэмт ёшколайн и класс хот дыпийн вэнлтыйлты питлдайт. Югра мүв луваттыйн 68 щурас няврэмт ёшкола хота ях-

хэдлэд пүш дапатты питлдайт. Щи күтн тэрүм пята 1-мит па 4-мит клас-сэйтн вэнлтыйлты 32 щурас няврэм дапаттдайт. Щалта няврэм вэнлтыйлты классной руководитель ёхатылдэд вух нух нётла.

Щимащ айкелдт там вэйтантупсыйн уша яисдт.

Путэр хэншас:
Ульяна Данило

Ёмвош округев йилдуп вэрэт

Вэйт дор тылдэд 18-мит хэдлэн Ёмвош «Югра» нэмуп айкелдт ажтэштэ хотын округ луваттыйн «Технопарк высоких технологий» кэща хэ Артём Столяров айт хэншты па ажтэштэ ёх пида вэйтантылдас.

Кэща хэев айкелдтэс, муй щирн ин пэлтап мэш юхтум юпийн лыв тэхэд рэпилд па муйсээр йилдуп утэт елды лэштэдтэ нэмэслэд.

Уша яис, хути там даварт мэшэн пура «Технопарк высоких технологий» нэмпид тэхия тулас ён вэрэс. Вантэ, тата рэпилтэ ёх мир лекштэдтэ па ямэлтэ хуята пила тохтур венша лај тайтны утэт лэштэдтэ. Щиты интэм

мэш эвэтти тохтурдт «COVID-19» мэшн хойтэх хэннхэд пэлтаплы лекштэдтэ вэритдэд.

Щи тумпийн «Иновации для Югры» нэмпид йилдуп щирн лыв саттэдэд вэр тайтны ёх арсыр тэхет эвэлт интэрнет хуват рэпилтэ пэлдэд. Там ванан «МАС-Сервис ХМ» тэхий ёх «Белоруснефть» мүв илдлии пити вуй па газ вүтэ ёха интернет щирн «цементирование скважины» лэштэдтэ нётдэд.

ВЭЯТН ЩИ ОДАЧАН

2008-мит оди Югра мүвн «Технопарк высоких технологий» нэмпид тэхий пүншсы. Там тэхий лыв саттэдэд вэр тайтны ёха, йилдуп проект вэрэт лэштэдтэ хуята, сыр-сыр научной вэрэт одач павильон па арсыр йилдуп щирдтэдтэ ёха нёттэ щир тайл.

Мосд ястэдтэ, там оди «Технопарк высоких технологий» тэхий ёх 12 миллион арат вух инвестиция щирн муущтэдтэ вэритдэдтэ, мэнум оди – 13 миллион арат вух вэс.

Тамхэдтэ Технопарк хуща 50 резидент нух хэншман вэл. Лыв хэт вэрэт щирн рэпата тэлдэд. Щит мир ямэлтэ па лекштэдтэ вэрэт па биотехника; мүв илдлии пити вуй па газ вүтэ ёхийтэдтэ; информационной технологийт; хота ямэлтэдтэ па хота ямэлтэдтэ.

нуви тут вүштэдтэ, каврум па потум йинк мэтын вэрэт; Югра мүв вхуват кев ёштэдтэ па арсыр машинайт тайтны вэрэт; мүв вхуват кев систамтты па шавиман тайтны щирдэд.

Лыпдт хойтэд түлдэдтэ «Технопарк высоких технологий Югры» кэща ёх мирхота ажтэшлэд. Лыв уша вэрэдтэ, рэхлэд муй ёнтэд хэт йилдуп резидент вүтэ. Эмэш, хути щи күтн Москва вош эвэлт тэхий ищи вэл.

Путэр хэншас:
Ирина Самсонова

1945
2020
Победы
Памяти
и преданных
Подвига

Даљ пурайн єнумсäт

Даљ пурайн вәлүм нявшемт... Ҧывела хәхатылъяты па юнты көм ѣнтәм вәс, Ҧыв вән хүятата щи даварт пурайн нётсäт, вәнләт ёх пида имурт щирн рәпитсäт.

Тамара Андреевна Тарлина (Молданова) Ваньшават кәртән 1932-мит одн ай тәхет потты тылыш 20-мит хәтлән сема питäc.

Щи пура одәнән лўв щиты путәртыләс:

» Ма колхосн 12 тәл вүш эвәлт рәпитетти питсум. Ищимаш айлат эвет пида кәртәпка омäсты пäта колхос хäр хирсүв. Кашаң хүят норма тайс, щитэв тärматлэв ки, 450 грамм няньн мийлясыюв. Алдән нух киллүв, карты сäрлүв вүллүв па па щи хäр хирты мэнлүв. Турн сэвэрттә хäрн иши норма щирн рәпитсүв.

Ма ўшколайн тәп хәлум класс етшуптасум. Аңкем рәпаратайн вәс, мүн па лëстү дәңхалүв. Вәнта мэнлүв, еша воњшумут ѣкätлүв, кавәртлүв, лелүв, сыта щи йилүв.

Па эвет пида тухлысүв. Мотор хоп щи пурайн ѣнтәм вәс, мүн ләпн довалсүв. Ёрт муй вот, щиты щи рәпитсүв, ям щирн ѣн па уллясүв, потыйлсыюв. Атәлн хашапн яха нёрщалүв, ләлн хошум ат вәс, щиты уллүв. Шенк шәкән пура вәс, тәп мүн итәх пурайн арисүв, няхсүв, айлат вәсүв.

Даљ юпийн леспромхоса рәпитетти яңхсум, Кондинской районнан Котлух кәртән хәлум пүш вәсум. Ҧовн паварт таллясүв, ёхат щи паварттат эвәлт вән пүрәт вәрсыйт па Ас хүватуваса ёсälсыйт. Яма рәпитмем пäта җов лакем немасыя сухн йирсы.

Шәлта Сүмәтвош эвәлт Ваньшават кәрт вәнты лант, юхлы па нюхи таллясум. Пәкәр кәртән холсүв, рүтъщасүв.

Әхат Тамара Андреевна мис песты ненца вәс, вухсарәт тайман рәпитсäт. 1974-мит одн икел ѣнтәма йис, лўв ар нявшемт хотл пида атәлт хашас. Нявшемләт вәна юиты вәнты иса щи рәпитсäт, ил

▲ Т.И. Юмина

▲ В.П. Юмин

әнт омсылдäс. Колхосн ай мисат тайты неңа вәс. Мисат па ай мисат щи пурайн лўн-сүс мэр хäрн тайсыйт. Па неңат ай мисат кәншман 10-15 километра яңхсат. Рәпаратай лўв алән саты хәткем Ѣосн мәнылдäс. Нявшемләт лўв саттэла мисәл пәссэл, тәп юлн кәр алдялтты ѣн ёсälсәлә, ләлн түт ал павартсäт.

Рәпаратай лўв саттэла мисат патэла турн вәрсäт, итәх пурайн атәлн яңхсат, мисәл тайты иши мосас. Турн хäра мәнтэлн вән ёхлалн ай утлал дәңкäра омсälсыйт па щиты щи тәлдыйт. Щиты айкемн күтэлн нётäсман Ѣи вәсäт.

Вән аңщащел **Владимир Петрович** па вән аңкаңкел **Таисья Ивановна Юминцан** одәнән лын хиләл Руслан Молданов ўшколайн вәнләттыйлмал пурайн хәншäс.

» Ма вән аңкаңкел па вән аңщащем лаварт даљ пурайн вәсчан. Даљ олдитумн вән аңкаңкел тәп лапат тәл вәс, вән

▲ Т.А. Тарлина

аңщащем па яртъян тәлә йис. Щи даљ оләтн вәнләт па айлат ёх хульева рәпитсäт, ләлн сорашак Победа хәтләт ат ванамсäт.

Тәлн җыв түтъюх па хотат омäсты паварттат ләштäсäт. Ҧов щи пурайн шимал вәс, ар пеләк лаля тэсыйт, щи пäта мисат па хор мисат әхла кирийлсыйт. Тәл па лўн хүватрыпаклдäсäт, сопек щи пурайн шенк ѣнтәм вәс, няр күрн тухайл талсäт.

Вән аңщащем яйл Илья Петрович Юмин даля тэси, лўв Ленинград вош җавалтман вәс.

Даљ юпийн вән аңщащем па вән аңкаңкел Сүмәтнюлн па ёхат Ваньшават кәртән колхосн рәпитсäнан. Ҧын яртъян нявшем сималсäнан.

Вән аңщащем ар хәнты моньш, амамаңчи нумäсн тайс. Лўв арсыр әмаш пүтрапт пүтәртылдäс, арт арийилдäс. Етнäтн хотаң ёхлала моньшт моньшдäс. Моньшлал хүват вәсäт, и моньш лўв кät-хәлум етн пүтартсäлә. Вән аңщащем арт ариты сämäң вәс. Мултыкем лўв вәлупсэл одәнән, Пестаринка җовал одәнән арт арийс. Вән аңщащем мес мосман хўл велпäслäты не одәнән ар тайс. Хән Сүмәтнюл колхос кәща Ксенофонт Иванович Яркин пида хопн мэнсäнан, иса арисäнан, кäссäнан, мäта хә мес ям па хўл ар арийл.

Вән аңщащем мирн няхäң-юнтаң хәя нәмлы, вән аңкаңкел па апрән па рәпаратай вәс.

Нина Шабаршина
Хәнты ясана тулмаشتас:
Надежда Вах

ТЭК КЭРТ ЁШКОЛА ВЕРЭТ

С.Л. Токушева

Няврэмт па айлат ёх пята па щи вэнлтыйлдты йилуп пура юхтас. Итэх пушхат велци ёшколая мэндт. Итэх хуятт юхи хашум одэл хашдас. Товийн ма Тэк кэрт яңхсум па ёшколая лунтыйлдсум, щата Светлана Леонтьевна Токушева Тэк кэрт ёшкола кэща не пида вэнлтаты верэт одан путартсумн.

Лув лупас, хуты 2020-мит одн щата 78 няврэм 16 вэнлтаты ёхн вэнлтасыйт. Тата худьева шуши мир няврэмт вэнлтыйлдт, 3-4-кем вухаль няврэм па иса па худьева – хантэт. Тэкин мултыкем хантэт вэлдт.

Ёшколайн интернат хот вэл, щив тэм од Устрем, Пэкар, Шайтанка кэртэгт эвэлт 18 няврэм юхтылдас. Интернатн хэлүүм воспитатель хуят рэпител. Щи тумпи ёшколая ай пушхат давалтды детский сад тэхи лунчман вэл. Щив 38 арат ай няврэм яңхэл, кэт группа рэпител. Щив арсыр тэл луват няврэмт яңхлдт.

Мэт вэн вэр лыв пята, щит давалдт, хэн ёшкола йилуп хот верты етшуптэл. Светлана Леонтьевна лупас, хуты кэща ёх ясанд мэсдт лыпайт хойты тылдэш одниттыйн йилуп тэхи пүншты. Ин еша вэл няврэмт вэнлтыйлдты щи мэндт. Тэм од лыв интернат хотн вэнлтыйлдт. Хот юйтэгт щата айт, юм ёрашты тэхи иши юнтэм.

Ёшколайн вэнлтыйлды киника па хэншты непек иса тэрмэл, щит иса ёшкола вухайт унтасн лэгдт. «Просвещение» тэхи пида лыв нэмасия кашашты непек хэншдт, мэта ут хуват тэм

од 1-4 классыт пята киникайт лэгдт па еллы вэн классын няврэмт пята иши вүты питлдт. Щи вера округ ёшколайт пята нэмасия вух есалдлы.

Рэт ясанд урокайт тэты одан Светлана Леонтьевна щиты лупас:

» Рэт ясанд урокайт мүн тэта нух ѿн вүслүү, учителят ищти щит тэдт. 1-11 классытн кашан дапайт хэдт мэр кэт урок вэлдял. И щос – рэт ясанд хэншты вера, и щос – рэт ясанд хэншум киникайт лүнхтэй урок.

Рэт ясанд урокайт тэты мүн кэт вэнлтаты не тайлдүү. Ирина Дмитриевна Енова, ай классын няврэмт вэнлтэл па Олеся Вячеславовна Хандыбина, вэншак классытн урокайт тэл.

Мүн ёшколаев хущи вэнлтаты хуятт айдатт, 38-39 луватт, шенк вэнлдт хуят юнтэм. Мултыкем хэнты тэта ёшкола етшуптум ёх рэпителт, вэн непекайда юисдт па юхлы кэрдэсдт. Щит, шенк юм па амтэн вер.

Тэм од ёшколайн 11-мит класс и эви етшуптас, лув тохтура вэнлтыйлдты лэнхал, 9-мит класс 15 хуят етшуптас. Яртъян класс юпийн няврэмт юм арат хуят Ёмвоша технологопедагогической кол-

леджа вэнлтыйлдты мэндт. Итэх хуятт Игриим воша колледжа, хашум няврэмт ёшколайн хашдт. Экзаменэт дыв ёшколаев хущи мэндт. 11-мит классын няврэмт, сыры нэмасдт, хута дыв вэнлтыйлдты питлдт па щи щира лэгдт. Мүн иши щимаш айлат ёх пида путартлүү, уша вэрлүү, хулта дыв лэнхалдт вэнлтыйлдты мэнтэ па щи ширн нётлэлүү.

Кашан од мүн хущева щиты вэс, муй арат айлат ёх ёшкола етшуптэл, иши арат няврэм одан класса юхтыйл. Идлуп вэнлтыйлдты одн одан юниттэдт класса вет пушах юхтэл, па пүш па тэпиняврэм питл. Сыры одан щимаш вэр юнтэм вэс, – тыштуман лупас Светлана Леонтьевна.

Ёшкола кэща не лупас, хуты рэт ясанд урокайт тэты ненчан ванкутды арсыр вэнлтыйлдтыхарта яңхлдн, учителят пята лэгдт. Йи-дуп вэнлтыйлдты одн одан юниттэдт класса вет пушах юхтэл, па пүш па тэпиняврэм питл. Сыры одан щимаш вэр юнтэм вэс, – тыштуман лупас Светлана Леонтьевна.

P.S. Мосд лупты, хуты вэнлтыйлдты од однитты пурал вэнтэй Тэк кэртэн йилуп ёшкола хулна щи ѿн пүншы. Мүн щи вэр одан юниттэдт образование департамент тэхия нэмасия непек китсүү, муй юхлы луплдт, щи одан юниттэдт елды хэншлдт.

**Светлана Токушева
пида путартас:
Надежда Вах**

Арāң-якāң эви

Юлия Яркина яма нәмләлә щащупел Матрёна Егоровна Яркина ар сув. Лёв ая вәлмалын ванкүтлы Ас хәнты мир арат хәлляс. Щалта арат тумпи тәм эви ай төлән вантсәлә, муй иты Ас нәңәт йис «Куренька» як якийләсәт. Вантэ, тәм як арсыр хәнты ненәтн ар вүрн якла. Лёв ўңкел Маргарита Рябова иши арান па якәң ими.

Юлия Яркина Ваньщават кәртән ашкола етшуптумал юпийн елды Ёмвошн арсыр нарасты сыйт музыкальной училища хуша вәнләтәс.

Мет оләң ўңкел Маргарита Фёдоровнайн, Александра апәлненәл пида якты па ариты вәнләтәс. Юлия тумранан юнты щащупелн Матрёна Егоровна Яркинайн вәнләтәс. Тәм айдат не ар ол мэр Ас-угорской «Хәтл» немпи театр хуша рәпитет. Лёв яма шуши мир ар суват нарастыюхн юнты хошл. Рәпатаиль оләңан тәмиты лупаң:

» Ма «Хәтл» нәмуп театр хуша 19 ол рәпитет. Тәта ар спектакль мүң мирев вәлупсы оләңан вәрәнтсүв. Мәнема мет әмәш увас мирев хәншум пүтрапт посн вәртәи луңалтупт юнты. Вухаль мир поэт Андрей Тарханов стихат посн, хәнты мир поэтат: Татьяна Молданова, Еремей Айпин, Микуль Шульгин хәншум пүтрапт посн вәрум ванлтупсэтн амәтман юнты. Щалта Геннадий Райшев хурат посн арән, якәң ут па дәштәйләсүв. Хәнты па вухаль мир йис моньшат па ванлтәләв. Рәпатаём унтасн арат, якәт ванлтуман мүв луваттыйн јңхлум.

Юлия, нәң нявремәлән аритты па якты вәнләтәллән?

► Лын ай вүш эвәлт иса театр хот вантман һунумсәнән. ўңкем хидылдал якты па ариты вәнләтәллә. Апалненәм эви Алика «Куренька» як якәл. Ма пухнәлам иши якләнән. Лыведа шенк әмәш хәнты па вухаль ясәнән арат хәләнты.

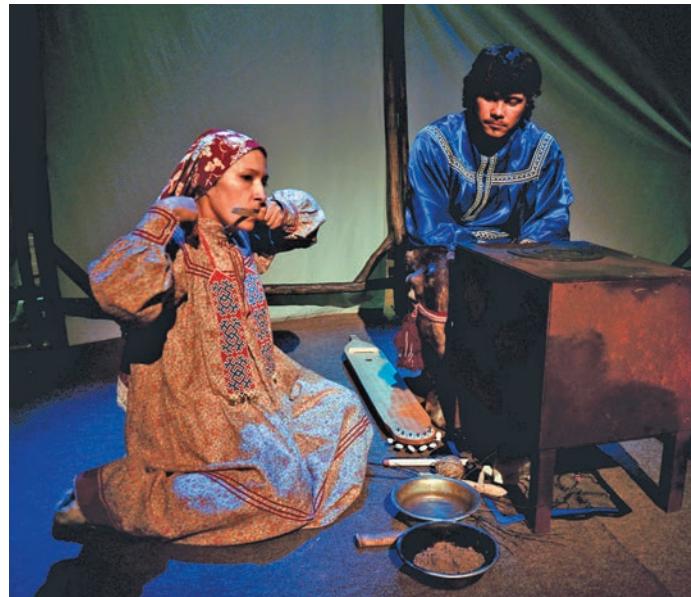
Муйсәр ар иса нәң нум-сәнән тайлән, сәмена рахас?

► Щащупем Матрёна Егоровна Яркина ариюм «Варах Най ар» мәнәма шенк мәстәл. Ин па маши ар арияләм.

Вүрна ар

Най варах,
варах Най
Аңки варах,
варах Най
Морты мүв хә
шив щорас
Морты мүв хә
пәсңән щорас

Наен пәрләйиялтәм,
Наен мәнләйиялтәм,
Паен верантыйялтә
Товийн вүрәң
хүв хәтл,
Эви тайты
ар нәңем
Эви ат тайиялтәл,
Пух тайты ар нәңем

▲ Юлия Яркина тумранан юнтал

▲ Ю. Яркина ләйндал пида Даңал пүнәлән

Пух ат тайиялтәл,
Хор велты ар хәэм

Хор ат веллиялтәл,
Вой велты ар хәэм
вой ат веллиялтәл,
Най варах,
варах Най
Аңки варах,
варах Най
Най вәллиялтәм
Аңки вәллиялтәм.

Ас-угорской «Хәтл» нәмуп театр хуша рәпитеты не Юлия Яркина якты якәт па ариты арат мирн арсыр вән әмәнхәтләтн вантыйлайт.

Ульяна Данило

Йис арăт кăншлۇв (елды путăр)

Тাম пүтар олāң шэп «Хানты ясāн» 16-мит номерэн лүнталдэн. Ас потты тылдящн 2019-мит олн Амня вошин вэлтвы «Ильбигорская» нэмуп община ёх йис ар суват ёкагттэд, кеша Югра мув губернатор грант вухат ёша паватсэт. Лыв йис арат, моньщэт, путрат ланхалат Касум мувн нух ёкагтты па ханшты.

Александр Алякович па Татьяна Дмитриевна Пякнан

Нялмит кәртән вәсүв

Тәрүм дөр вош мүүн нялдмит Татьяна Дмитриевна па Александр Алякович Пяк ёх кәрта яңхсүв. Сыры мүң Амня вошн тাম кәтңән арат хәншийләсләүв. Ин дын вүт кәртәна юхатмевн нюр па вәр.

Татьяна Дмитриевна Пяк (Вэлла) Парэн лор кэртэн 1960-мит одн сема питэс. Русскинскай вошн интернатн вэс, ёшколайн щэта 5-мит класс етшуптэс. Щэлта ўнкелн, ащелн юхи вэс. Юлн кэтнэла нётты питэс. Сүсн вэнтыман вэс. Имултыйн 1978-мит одн ащела нётман вўлы хурты тэхийн вэс. Щэта Александр Алякович Пяк ўнкел, ащел вэсэн па щирн тэнха лын вэртесты нумэс вэрсэнэн. Щи ёпийн еша вэлман ёх вэртэсты

щи юхатсайт. Татьяна Дмитриевна щи вэр тэмиты нэмэлмэслээ:

» Мойңа юхтум ёх
вет хәтл мүн кәртевн
вәсәт. Ма йәкәм, ащем
хот эвәлт мәнты йән ләң-
хасум. Йәкәм лупаң:
«Мәна». Ащем нюр нә-
майлт йән лупаң. Вантә,
хотемн ма атэлт эви
вәсум. Ма нәмәссүм, и
муй вўрн нюр йән вәты
хәннөхә пида мәнлүм.
Ширн ван хәтлуп тылаш-

Ашемн мөт юм хоптэтн
кирсаюм. Аңкемн хэлум
сахн па иши арат вей
төлэн лэштэгсаюм. Итэм
хурамса лөмтыйлты
хайншан юм пүнэц сах,
итэм ай сах щигт арсыр
рөпетайн тайты щира
па хөлдмитутем нэмасия
өхэлн хүү панта яңхты
пата вэс.

Я-а, щи ма икем пила

 Татьяна Пяк рәтнадал һида

па лўв ащел, ўнкел пила
щи дёлумсўв. Нәмдем,
мәнум мәревн мўн шай
па ён янышийлсўв. Вёра
тарум ишқи хатл вәс.
Вўлы мэр мәнлўв, щив
омаслўв, вўлылўв лант

дөлт, еш рутъшалат па елды навраллүв. Атэлн кэртэла юхатсүв. Няврэмлам щащи щирн мэнты яма вўрумсалэ. Иса икем пида яха 1978-мит ол вўш эвэлт вэллумн. Щирн мүн хулыева нюки хотатн вэсүв. Ин мир ѹх хот омайлдат. Вел-щи вэлты питмемн еша даварт вэс. Вантэ, па мўв, па ясАН, вэтаң хуят ванан ён тайсум. Тата вэлты питмемн юрн ясАН, вэнлттасум. Икем пида вўлти давалман, вой-хўл велпастуман вэсман. Йам арат ол мэр Касум совхозн вўлти тащатн, сўсн лаңки велпастуман рэпитсумн. Найхийлман Татьяна Дмитриевна лупаc: «Амня вошн вух тайты хот давалман рэ-питсум. Ин, вантэ, вух тайты тайхет пушканай ёхн давалдайт щирн па ма нюр тайл ёшн вух кас-са хотнан вантыйлман вэсум».

Т.Д. Пяк ая вәлмал вүш
эвәлт юрн, хәнты мир
арәт щащел па анкаң-
кең, эвәлт хәлляс. Мүң
путәртмевн дүв Вудан
Отечественной даљь
оләт оләнән нәмәлмәс:

» Аңщащем Тихон Ильич Покачев даљ тывумн вўлды лава́лман Русскинскай вош пүчайдл рәпитас. Сәрханл вош хонәнән вәлум хәнты хә ёх худыева даля тәсыйт. Лўв па яха рәпитум вет хә пида кўрн Русскинскай вош эвәлт Сәрханл вәнта шәшумсат. Лыв воша юхатмезд баржа хоп мәймал. Щалта вет хә пәта баржа хоп па хән китла. Лыв июхлы вошела кердләсат. Щиты вош кўтн шәштэлн лўн каврум, пелна. Эш кўтн мәймезд лыв пидала ювум хә Василий Рускин мәша ювемас. Щиты яха мәнты ёх и хәел хән хайләл, айлтыева хәнтэн, кәртәң мўва юхтуптыйләсат. И хәнты ики эвәлт суртые вохсат. Ин щитэл хурсат, ўма лесат-яныщат па мәшәң хәел кўртия питумн ведзи вәлты мўвед.

вәнта шәшсәт. Щәлтә Русскиной воша юхәтмәл юпийн сурты миңдюм икия тәлән июхлы вүләл мәсәл. Аңщащем Вулаң даль оләт мәр иса тарма рәпитман ешащәс. Ләв түтъёх эвәтман вәс. Щәлтә лүнән па доңыщ питты вәнта хүл тухьиман мир пила кәпәртәс. Тәлә тәп йил имухты вәнтыты шәшумл. Ләв Вулаң даљын мүн мүвеев нух питты кеша ар ёр пунәс.

Щащем Апакулы Вәлла нявшемәл атәлт өнмәлсәлә. Вантә, Касум мүв восстание оләт пурайн хульяева ашем рәтнайт рүштән тәсыйт. Лыв юхи ўн юхтыйләсәт. Тәпл воши хуташ вәрсайт. Ләв эвәлтада кät упенәл Анна Алиевна па Мария Алиевна Вәлла хәшшийләсән.

Щәлтә ма щатьщащем юрн Вәлла ики вәс. Ләв яйл па рүштән юврая опраш нәмл хәншса. Щиты ләв Енгуха йис. Лыв хульяева Вәлла Алюв ики пухат вәсәт. Щащем хүв нәпәт 80 ол вәнта вәс.

Ветмит Таисия Аутовна па Вадим Теськович кәрта Яңхсүв

Таисия Аутовна Пяк, юрн щирн нәмл. Этю, Тәрум лор воши пүнәлн вүләен кәртән 1959-мит одн сема питәс. Ащел – Авта Тугиевич Вылла, аңкел – Эмма Андреевна Логаны. Одәң мит классдал Таисия Аутовна Тәрум лор воши 1969-мит одн етшуптәслә, елды Амня воши вәнлтыйләс. Щи юпийн юлн вәнт кәртән аңкела, ащеда нәтман вәс. Нявшемәл ащи Вадим Теськович пила яха 1978-мит одн мәнсән. Лын Касум совхозн вой-хүл

велпәслуман рәпитсән. јхат 1988-мит одн вүлды давәлты 12-мит таша вүянтсән. Щәлтә 2003-мит ол вүш эвәлт Тәрум лор воши күлуп хотин рәпитл. Именән-икенән эвсә хот, пухән хот өнмәлсән.

Таисия Аутовна тәса ёнтасты хошл. Ләв молупщет, вейт, хәншәң сәхат вेरл. Тәм каркам ими вәртүтлы омәсты ўн пәкл. Ләв кәртәлн вәлмев мәр иса мүнты вантман тайсәлә, ищкийн ал потлаюв, сәмлүв ал вохдайт. Таисия Аутовна путәртсәлә, муй вүрн юрн мир вәлдәт ол мәр па муйсәр вәрәт дәштәләт. Щәлтә йис вәрәт олән. ай павтәс:

» Тыләш ампәл вана йирсәлә ки, ишкә йил (щит хән тыләш пүнәлн ванан хәс), хәтл пос дәмтәс ки, ишкә йил (щит хәтл мухәлада доңыщ пәсән хурас сух). Щәлтә, кәккәк пәлән мәрити юпийн увәтл ки, щирн вонышумут яма өнумл. Түтъёх сәвәртыйн ўх пүл атәлта хүва ракәнл ки, щи кәрта хуят юхәтл. Тәп йира ракнум ўх пүл нух вүты ўн ракхл, пәнтән йити хәннечәя атум питл. И пүш щимәш вәр вәс. И ими хүв мүва икия мәнәс. Имултыйн түтъёх сәвәртәл са ўх пүлләл хүва доңыща ракнәс. Ләв щи ўх пүлье алемәслә па лупийл: «Ма хотем эвәлт хүв мүвн вәллум, хуйтәм юхәтл». Атәлн овл пүншумса, яйл юхи лунәмәс. Тәп вәра мәшн хойса па аләңәя ўнтәма йис. Щимәш йис вәр вәс. Щәлтә хуят кәрта юхәтты елпийн доңыщ шолиты вәр тайл. Ка-ти ов күншәл ки, мәттә хәннечә кәртәна юхәтл.

Вүләт яма вәләл, муйсәр тәрум питл. Товийн

▲ Т.А. Пяк

▲ В.Т. Пяк

▲ Таисья Аутовна ныньюх вантман омәсл

авиет пүрсәхтәләт ки, мәлка йил. Лүнән вүләт онатдал мүвә нәртләдал ки, ёрт питл. Тәлән авиет лундел, нюльдәт ки, доңыща йил. Вүлды пүнл атма лакәнл ки, мәшән. Щәлтә тухдән войт ям тәрума йити елпийн сыйн сыйт вәрләт, амтатыяләт. Тәрум ёрта йити елпийн тохтән вәра сыйна ўвты вәр тайл.

Елды Вадим Теськович пила путәртсум. Ләв йис юрн мир путрат, моньшат яма вәлдә. Тыту Нича, Ванту олән. ай нявшемәл ащи Вадим Теськович Пяк путрат ай нявшемәл дүнәтты кеша киникая вәрты мосл.

Вадим Теськович Пяк, юрн щирн нәмл Нишли

Тәрум лор воши 1955-мит одн сема питәс. Аңкел Вәлла Ненкулы Хетта мүвн сема питәс па өнмәс. Ащел Теску Камчавич Парәң лорн сема питәс па өнмәс. Ләв Амня воши ўшкола етшуптәс, елды Тюмень воши түт вәрата вәнлтыйләс. Армия юпийн юлн мүвәлн Касум совхозн рәпитәс. Ин имел па нявшемәл пила Тәрум лор воши пүнәлн юкан вүләләт тайман вәл.

Тәм путәр елды «Хәнты ясән» газетайн 18-мит номерн лүнтаты.

Елена Федотова,

Амня воши

Хәнты ясән тулмаشتәс:
Ульяна Молданова

«Регули 2020» вөр олднан

Тäm экспедиция тэндл ол вөрты питса, хэн «Памяти Антала Регули» вөр етшäс. Антал Регули – щит венгерской учёной лüв хäнты, маньши вэлты мёва 1843-1845-мит олдн рёт мир кäншман юхтыдäс. Кев хуша «Анталь Регули реп» вэл, щит 1990-мит одн тäm ученой пäта нёмäтса. Тэндл ол «Природы и Человека» музей нёмуп тäхийн рэпитеты ёх па Эстония мёв эвэлт учёный хуятаат ѹнхсät.

▲ «Анталь Регули реп»
хуша

▲ Экспедиция пурайн

Тäm вөр «Музей Природы и Человека» тäхийн рэпитеты не Лариса Поршунова тэты олднитäс, лüвела Валентина Конева нётäс. Лын кев мёва ѹнхум вөр олднан путäртсäн. Тäm ол нумäс тäйсät хäскем хäннхэх щи Кев мёва мäнты па Эстония па Венгрия ёх вохты. Тэп вэлупсы щиты мäнас, па мёв ёх вохты ѹнхл.

» 2019 - 2020 - м и т олдн мён нумäс тäйсүв Антал Регули олднан верят дэштäтти. Щи пäта экспедиция тäm ол вөрты мосäс, давälтты пищев

йантэм вэс, – путäртäс Лариса Сергеевна. – Мён Антал Регули нёмпи репа нух хäнхсүв, щит 1711 метра.

Тäm вөр пäта Потанин нёмпи фонд нётулпсы вөрэс па Югра мёв губернатор грант вух ёша паватсäт. Тыв аршак хуят вүтвы рахäс, лыв мäнты пантэл сухуптäс.

Ёмвош эвэлт Сүмäтвощ вэнта юхан хүват мäнсät, Сүмäтвощ эвэлт Саранпауля тухдац хопн тэсыйт. Кашан ол репа мäнты ёш Иван Николаевич Вокуев ванл-

тäл. Лüв киньщела вет нётты ёх вэс.

» Вездехотн мён Парнук кэрта мäнсүв. Сыры тäта геологät кэрт вэс, кёща ѹкана тäm кэртэн Иван Николаевичэн тайла. Тäта мойн хот, певäлт хот, пүт кавäртты хот вэл. Мён Иван Николаевич ѹн лүнäтман, хульяева имет вэсүв. Мён иса хотят ямиева лэштäтсälöv, щи пäта майлупсы ёша паватсүв. Тäта 20 олдмäр непек вэс, хута туристтэх хäншаййлсät, мäта мёв эвэлт юхатсäт, муй тäхия мäнлät, па нёмдал хäншман вэллät.

Щикүш ѹн вэсэл, хуйтат пäта хäншäт. Щи непек мён музеева мойлдäс, – Лариса Сергеевна путäртäс.

Ма па вэсум щи кев репн, щи хурамäн ре-пäт, кевäт вантсум, щи-күш вэн нып хир пида давärt күрн шэшты. Тäm хурамäт өмäш вэс вантты.

Тäm экспедиция «Регули 2020» вөрум хүрэт па видео «Музей Природы и Человека» тäхийн ванлтäлыйт.

Путäр хäншäс:
Петр Молданов

Рэт дөрдлэл ёнт юрэмдлэ

» Вэн вүща ясәң тэлдүв мүң амтәң вош хотаң ёхлүва па юхтум мирава. Тэлаң ёш нынана, тэлаң күр! Хүв йис, хүв нэпэйт! – Щиты Екатерина Семёновна Лазарева путрэл олднитсэлэ. Дүв пидэла ма Вэн Аңклум воши вётаца йисум, хэн тэлн щив Ас-угорской институт ёх пида яңксүв. Тэс ёшуп-күруп хэнты имие мүңев щата даваалдэлэ.

Дүв вэл. Тыв 1986-мит олн юхтас, ики тэтаа вे-рэс. Тэм од тэм каркам па апрэн имие 55 тэлаа иил. Рэтгэл олднэн лүв щиты путэртэс:

» Катра пурайн мүң рэтдүв тэм мүүн вэ-сэйт, опраш нэмэл Спиридоват вэс. Ащэм – Семён Тихонович Спиридовов. Лүв ап-щел Данил Тихонович Хаймазов (Спиридовов), упел Татьяна Тихоновна Тебетева (икел щирн) иши тэтаа вэсэн. Лыв йивләнел щирн Хаймазов опраш нэмн мэсийт. Лүв 11 няврэм худыева лүв нэмла хайншэлэ. Щит Вудаң дэлж олднитты елдийн вер вэс. Вэлупсы да-варт вэс, мир дөлдь омассэт. Щи ихущъян няврэм эвэлт лылна тэп нял хуят хашаас, щит Татьяна, Семён (ма ащэм), Алексей, Данил. Щиты щи Хаймазовата щи йисэйт, йивләнелн ёнмэлсийт.

Касум мүүн рэтдам иши вэлдэйт. Аңкэм – Елена Николаевна, эви опраш нэмл Тарлина вэс. Кузьма Тарлин яил ин ёнтэма йис. Лыв Хүлдорн вэсэйт, хүл велпэслэсэт, воныщумутаат ёкättсэт, вүлдэт тайсэт, питы вухсарыт ёнмэлтэй тэхийн рэпитсэт.

Ащэм ёхат Аса хүл ведты яңксэт. Касум ёх Молодёжной, Чехлай, Лебединской панатын хүл велпэслуман вэсэйт. Ас нопатты тылдэш вүш эвэлт па ай тэхет потты тылдэш доныщ питты вэнты щи вэсэйт. Ма иши щив нётты пята яңксум. Сэх, муҳсэн, вүнш велпэслэсүв, ѿл хүлдэйт иши велсүв. Щалта хүл вүты вэн хопа тэслүв, сэхэт па нэмасия «живая рыбница» тэхийн кела йирсийт па лыв щата вэшнийлсэйт.

Ма ащэм па лүв рэтгэл тэлта Моим мүв эвэлт. Ма тыв мойна рэтдам хуши юхтыйлсум па тэтаа щи хашсум, икия мэнсум. Щи вүш эвэлт тэтаа вэлдлум.

Сыры олдэн Екатерина Семёновна шуши мир ариты-якты тэхийн рэпитсэт. Ин вэн имет худыева ёнтэма йисэйт, тэп Анна Дмитриевна Глухова хашаас. Ин щи имие иши кашитл, пирщемэс. Няврэмт, мата ёх ариты-якты тэхийн яңксэт, вэна йисэйт, семья тайлдэйт, пушхэт ёнмэлдэйт. Айлат ёх эвэлт нэмхуят тэм вер елты тэтий ён дэнхал.

Екатерина Семёновна ин рүтшуман вэл, хилыдал пида вулкемэл. Лүв эвэл хуши мойна яңхийл, хилыдал пида

▲ Е.С. Лазарева

▲ Вэн Аңклум көрт

вэйтантыйл. Вэн эвэл Ёмвоши леккара рэпитл, пухал па Вэн Аңклум көртэн вэл.

Лүв па ёнтэсман омасл, ёрнасэт, щашкан саҳэт ёнтэл. Сак кэртты иши хошл. Тэп сэвум вэйт хурамт пида ён тыйл. Көртэн Любовь Александровна Ерныхова ими вэл, лүв щит щимаш вэйттыйты хошл. Тэм ими Шэншибэшовын көртэн нэ.

Екатерина Семёновна яснаёт щирн, ин көртэн шимл хэнты хуят хашаас, мултыкем рүштэйт вэлдэйт, хэнтэгээ мир пида лылтэшсэт, рэт яснаёт юрэмэсэл. Тэм имие хэнты

яснаёт яма тайлдэлэ, йис вэрэйт ёнт юрэмэлэ. Щи пята лүвэдэ вэн пэмашипа ясна лупты мосл.

◆
55-тэлаа йиты сэма питум хайлдэл вүранын вэн вүща яснаён китдэм. Тэлаңа-уяна няврэмдэл па хилыдал пида ат вэлдэйт. Рэт йис вэрдэл ал юрэмэлдэл. Найн-Вэртэн даваалман ат тай-дэйт. Тэлаң ёш, тэлаң күр!

Екатерина Лазарева
пида путэртэс
па непека хайншас:
Надежда Вах

Муй иты елды рәпитетты вөр пириты мосл

Мүң вәлупсэвн итәх пурайн тәса шәшты ёш пириты мосл. Мәттәса рәпата пила арташты. Вантә, вәлупсэвн арл пәләк хәтл, ол рәпатайн мәнл. Ши пәта елды рәпитетты тәхия яма нәмәсман мәнты мосл.

Муй иты елды рәпитетты вер пириты?

Алпа, кашаң хәннәх вәлупсәлн щи оләңән нәмәсыйл. Вантә, муйсәр вәра вәнләтийлән елды щи тәхи әхтийн кәпәртты питлән. Уйңпа кәсән вәлупсы иши рәпата ёрн ёша паватлув. Мет оләң мосл нәмәсты, муйсәр вәра нын ләнхалты вәнләтийләтти па муй тәхийн елды вүратләтти рәпитетты. Щирн велди тәса вәлупсы хүват шәшты питләтти.

Нын щи вәдан, кашаң хәннәх мәтә вәра сәмәлн талда. Ыпши нумас хәләннәтти мосл. Щалта яма нәмәсты мосл, муй верты ләнхалум вәлупсем хүват?

Щи тумпи вәйман тәялән, па муй верты нын пакләтти. Мосаң нын яма хошләтти нянь верты, пүт кавәртты, щирн нынана ләтту кавәртты тәхия рәхл вәнләтийләтти. Итәх ёх па яма хошлätт мир күтн рәпитетты, щирн щи вәрата мәнты мосл. Щалта нын мира нётты нумас тайләтти ки, тохтура иты рәхл. Ӱрәң, апрәң па пасты

▲ О.В. Хандыбина Тәк кәртән нявшематт вәнләтийләтти ненә рәпитетт

күруп хәннәхәя лүхн хәхатьләтти вәра мәнты мосл. Итәх хуятт нявшематт пила күвләмәтти ләнхалат, щирн нынана эвет, пухат хәтл мәр тайты тәхия вәнләтийләтти рәхл. Щи тумпи иса мүвәттн нявшематт вәнләтийләтти ёх мет мосләт. Щи пәта нын айдат ёх вәнләтийләтти тәхия пакләтти мәнты. Щит кашаң пурайн мосты вәр. Кәмән нын вўлы ташт тайләтти па щи вәр елды

тәтти ләнхалат, щирн нынана щи сурт яма уша верты мосл. Вәйман тайлән кашаң пүш вәртывты пәта ләнхаматти па пактты мосл.

Тәмәш сурттәт вәйман тайлән:

- ◆ Нумасн иса тәе, муй тәхийн, муй вүрн па хута рәпитетты ләнхаладан.
- ◆ Тәса вәнләтийләтти кесша муй верты ин мосл.

ВӘЯТН ЩИ ОЛӘНДӘН

Шуши мир күтн Югра мүвн нявшематт вәнләтуман ар хәннәх рәпител. Щалта итәх хуятт ёх лекшитти тәхетн кәпәрләт. Мостлупты, арсыр тәхетн кәщая мүң мирав иши рәпитетт. Щи тумпи иса вүш эвәлт гар хәннәхәхүл велпәсләтти па вўлы әвәлтти яма хошлätт. Щалта мүң мирав күтн етасум учёной хуятт вәлдәт. АраУ па моньщәң ёх иши тайләү. Итәх ёхләү вудаң поэт нәмәт ёша паватсат. Нынана, велди вәлупсы олңитти нявшематта, яма арташты мосл.

◆ Муй нынана мосл, елды пириюм ёшн хүват шәшты кеша.

◆ Мәта вошн па хута елды вәнләтийләтти па рәпитетты питләтти.

◆ Яма вәнләтийләтти, рәпитетты па мәтләя вәлтти.

◆ Ванталын, нын вәлтти мүвәнән, вошанән муйсәр рәпатнекат мосләт.

Нын пириюм рәпәтта вәрн әхтийн ванкүтлә арсыр мосты сурттәт лүнәтти мосл. Щалта нын кәпәртти вәранан әхтийн яма вәнләтийләтти.

Серюр, нумсәң хәннәх ясәң хәләннәтти. Кашаң пүш вәйман тәялән нын пакләтти па вәритләтти тәса вәлтти.

Ин шенк ар рәпәтта вәл. Щи күтн тәса арташты мосл. Муй вүрн, нынана мосты вәр вәйтти? Муй тәхия ўпийн мәнты? Муй вүрн атэлт вәлтти вәлупсы олңитти? Худыева тәм вәртт оләңән нын Ёмвошан «Центр занятости» хуша профориентация вәртт әхтийн рәпитетты ёх. Ыыв карты пун келәл: 8 (3467) 32-05-03 Ёмвош, вош хүлә К. Маркса, 12-мит хот, хот йит 1.

И.В. Шрайнер

Ханты-Мансийский центр занятости хуша рәпитетты нә

Ханты ясәңа тулмаشتас: **Ульяна Данило**

«Таксар махум» – «Так ёх»

«Торум Мaa» музейң рэпитты ёх 2015-мит ол вўш эвәлт кашаң ол сыр-сыр утят вёрлät, ләлн вәнтäн вәлты увас ёх вәлупсы одаңän нявр€мäта путäртты па ванлтäты. Тäm вेरäт Вячеслав Кондин па Анатолий Брусницын тәты однитсäңän.

Лын нявр€мäт вәnl-täläñän, муй вўрн вәнтäн вәлты мосл. Щи веरäт лын ая вәлум пўра эвәлт яма вәснäñ, ацилалн иса вәнта янхмäн тайсайнäñ. Лын айлат ёх вәnl-täläñän, муй мосл вәнта мәнтыйн пәнän вўты, муй вўрн нып хир ләщäтты па па арсыр мости веरäта.

Тäm ол коронавирус инфекция пäта ѣн рäхл рүтъщäты хäр вेरты, щи пäта 17-20 мит хäтлätin вәйт дор тылашн интернет хўща ванлтупсы ләщäтсäт. Тäm онлайн сменайн пўтäртса, муй вўрн, там вәлупсы щирн па йис вәлупсы щирн рат хäр тут вущитыйлс.

Тäm вәлупсы щирн – муй вўрн рат хäр тут щеранькайн вүщитты.

▲ Тунты анän
ийнк кавартлы

Щи пäта тэп сохл па кеши мосл. Кешийн вальшам веरты, итäхия, похла пунты, щеранька вүщитты артäн, түтые ёш пäтыйн сайлätты мосл.

Йис вәлупсы щирн – туткев пайлкев мосл. Тут вүщитты пäта па мосл сорум турн, тунты, муй па вата, щит иса аптека хотатн тыныты пурмäс. Мет яма вата вүщемäл.

▲ А. Брусницын нявр€мäт пида

▲ Тут хäр алды

Турн похла пунлев, түт кев омсалтлäүв. Кимäт кевев мосл 45 градус щира каталтты па түт кева ўрратты, щиты судтум тывал па түт вүщемäл.

Вячеслав Кондин па Анатолий Брусницын нявр€мäт вәnlätsäñ тунты эвалт сән веरты, па щи сәнän ийнк кавартты. Ванлтäcäñ, муй вўрн холты хот пелäк веरты, ёрт эвәлт хәнemäты, муй вўрн вар кавартты.

Ма хән рэпитсум хәтмит ўшколайн во- жатыя, нявр€мäлам пида

▲ В. Кондин пушхäт пида

иши щив «Торум Мaa» хуща щи лагеря янхсүв. Нявр€мäта вера өмäш вәс. Ма иса веरäт семän вантсүм па луплум, тäm кätнäñ вера ар йис ве- вәты хуятнäñ, нявр€мäт пида сämäña путäртлänäñ, муй вәлнäñ иса ут ванлтälñäñ.

Тämхätl räxл щи ве- рум видео вантты тäm ванлтäты ут муҳты <http://media.torummua.ru/> па музей ванлтäты муҳты па хути иса мир вантты па хәншты тäхийн.

Пётр Молданов

Айлат ёх ёмäн арата вэнлтäты ки – Пёпти якты хот елды вэлтэй питл

Светлана Алексеевна Попова вухаль мир вудаң учёной нे. Лёв ар ол мэр Пёпти якты хот ёмäн вэрт вэнлтуман вэл. Учёной ими унтасн айлат ёх пäта вэнлтäты хäрат, лёунтупсээт дэштэлдийт, хута ёмäн арата ариты вэрт ванлтäлдийт.

Тэм ванан «Меншиковские чтения» нэмүп научно-практической конференция лёунтупсээн С.А. Попова вухаль мир Пёпти якты хот одёнэн айкел тэс.

Светлана Алексеевна, найн путрэн шенк ёмäн хэлдэнтты вэс. Периодической Пёпти як хот щит муй? Хутыса щит дэштэлдь?

► Пёпти як хот – щит вудаң, вухаль мир ёмäн вэр. Иистедн тэм ёмäн вэр одёнэн учёной ёх уша павтлёт. 1888-мит одн вухаль ёх Пёпти якты хот одёнэн мадьяр учёной катцэн А. Регули па Б. Мункачи нүх хэнши-сэнэн. Щалта 1901-1906-мит одётин финской учёной А. Каннисто щитлал фонографа хэншаш.

Вэлупсыйн ма хэт Пёпти якты хотн вэсум. Мет одёнмит 1994-мит одн Сүмэтвош район Лэв кэртэн вэрийлсү. Щи пурайн ма Сүмэтвош районэн архив хуша вухаль мир арт па моньштэй айкелтэй. Щи пурайн ма Сүмэтвош районэн архив хуша вухаль мир арт па моньштэй айкелтэй. Щи пурайн ма Сүмэтвош районэн архив хуша вухаль мир арт па моньштэй айкелтэй.

▲ В. Меров айлат ёх ёмäн арата ариты вэнлтäлтэлд

тэлантэлн аудио-видео щүнкэта нүх хэншсүв. Щи юпийн вет Пёпти якты хотн па вэсум, тэп щиттэй «спорадической» щирн – щит вой велтэй хута Нёрум вой мущатум пурайн якты хот дэштэлман вэсэт.

Тэм лёунтупсийн ма «периодической» Пёпти якты хот одёнэн айкел тэсум, вантэ, ма щирэмн щит одёнэн шимл вэлдэй. Учёной ики Валерий Николаевич Чернецов дэштэлум непеклал щирн, периодической ёмäн Пёпти якты хот вэр тэп Ёмвошн (Вежакары воши) верантсы. Вантэ, щата Ас па Лэв юханэн хуши вухалт вэлдэйт. Елдлы Пёпти якты хот одёнэн мет тэса вэнлтум вэр юпийн уша вэсум, хуты ищимэш ёмäнхатлэйт Ломбовож, Верхнее Нильдино па Яныгпавы вухаль кэртэн дэштэйлсү.

«Спорадической» па «периодической» Пёпти якты хотт арсыр щиртэн ванлтэлдийт. «Спорадической» якты хот

– щит вой велтэй хута Нёрум вой мущатум пурайн лёв вэлтэй хотэлн якты хот дэштэлтэй вэр. Щитл 4-5 хатл мэр мэнд. «Периодической» ёмäн вэр – щит катра пурайн лапдайт од мэр итпүш Пёпти якты хот дэштэлман вэсэт.

Тэм ёмäнхатла исарэт ёх дэштэйилсэйт. «Периодической» ёмäн вера арсыр рэттэй эвэлт вэлтэй ёх юхтыйдсэйт. Щи одёнэн мэнсэма вэнлата ювум хута тутрэйт пурартсэйт.

Юхи хэншум одёт окружеви Пёпти якты хот вэнлтäты хäрат дэштэлтэй пуртсыйт. Муя щи ёмäн вэр ийлдлэйтсэйт?

► 1994-мит од вүш эвэлт 2011-мит од вэнтэй ма вантум Пёпти якты хоттэн ёмäн арата ён артасыйт. Вантэ, ар пелэктэй юис ёхлдүв хүв пэнтэ мэнсэйт. Вой арата ариты хэннхэш шимлэй юис. Щит пэта мүн нумса юхатсүв, айлат ёх кэши вэнлтäты хäрат дэштэлтэй, дэлнэльвэда вой арата ванл-

тäты. Мет одёнмит щимэш вэнлтäты хэр 2016-мит одн вэрсүв. Ма щирэмн, щитл ён тывас. Вантэ, сырья Пёпти якты хота юхтум мира ёмäн вэр одёнэн айкел тэты мосаас, муй пэта дэштэлтэй пурайн ёмäн арата ариты мосл. Щит пэта елды дэштэлум вэнлтäты хäратэн айкемн айлат ёх ёмäн арата вэнлтäты питсүв.

Имета вой арата ариты ён рэхл. Щиты пуххата па айлат ёха арата одёнэн ма тэп пурартты вэртлдүм, муй щирн ёмäн арата ариты – нюор ён рэхл. Вой арата тэп икет ариты паклэйт. Ёмäн яснэйт тэса ариты К.Г. Адин па Р.В. Меров вэнлтäты нётсэнэн. Тэмхэтл Владимир Меров ёмäн арата па якэт иши тэса вэллэ. Щи вэра айлат ёх вэнлтäл. Щиты айкемн и ёрн пухлдүввой арата ариты вэра вэнлтäлдүв. Интам дыв пилээда вантыйн, сэмлдүв амэлдэйт, илампа Пёпти якты хот елды вэлтэй питл.

Вухаль мир арата дэрэмтэй мүнчева учёной ёх нётсэйт. Щиты финской учёной А. Каннисто вухалдят эвэлт нүх хэншум пуртрайт па немецкой яснэ да дэштэлум утэт рүш яснэ тулмаштэй Н.В. Лукина вэхсүв. Щи пуртрайт кэт киникайнана вэрсэлдүв.

Өхйтэй уша вэрсүв, хуты А. Каннисто ѹнтэ тэп непека вой арата хэншилдэй, фонограф щүнка щиттэй иши вэрэс. Тэм щүнк лёв 1906-мит одн вухаль мир хуша тэтляс-дэ. Восковой валика

нүх хәншум арт Кутус нәмпи нарасты па ариты вәрәт тәты институт хуша шавиман тайыйт. Мүң щата рәпитетты кәщайт пила путәртсүв па вәра амәтсүв, хән уша вәрсүв, хуты ёмәң арт восковой валикәт эвәлт электронной щүнка нүх хәншыйт. Әхәтшак мүңева вой арт пила диск китсы. Интәм щи диск хүват айлат ёх вой арт ариты вәнләллүв.

Щи тумпи мадьяр мир учёной кәтиән А. Регули па Б. Мункачи хәншум ёмәң арт, мәта утат Е.И. Ромбандеева тулмаشتас, вәнләттәты хәрәтн иши ванләллүв.

Вухаль мир Пүпі якты хотн вет вудаң ёмәң ар арилы. Мосл ястәты, арсыр тәхетн вәлты вухалят тәм арт лыв щирәлн ариләт. Пүпі як хот пурайн кашәң хәтл мәт сырь икет «Аләң ар» ариләт. Щи юпийн хәтл мәрвой арт (каяң арт), «Нях арт» «Вусы ёвәлтәрип» як-ар, хәймас ар па па арт, ушхүль етнхотат ванләтләт. Щи оләңән айлат ёха айкел щи тәлүв, щи вәра лыв вәнләллүв.

Мәта айлат ёх ёмәң вәра вәнләтләтә? Айлат хәлуват па рәт ясәң тайты вер вәты мосл?

► 14 ол луват вўш эвәлт айлат ёх вохлүв. Рәт ясәң оләңән путәртты ләвәрт. Вантә, ин ийлуп вәлупсыйн вәра шимәл

ВӘЯТН ЩИ ОЛӘҢӘН

Ар пеләк Лозъва юхан хонәңән вәлты вухалят – вой ведләсләтә ёх. Лыв пелада вантман имухты уша верты рәхл, вой ведты хә лүхнән ләмәтман вәнта шәшл, пушканәл шәншәлн. Мосты пурайн пушканәл вўлдә па есәл. Тәм ёх хәтты вәрәт дәпәт па айлата. Як тәлантең щит лухн мәнты ёш. Щит вәра әмәш вер. Як муҳты уша паватты рәхл, мәта юхан эвәлт хәннекә вәл.

хәннекә рәт ясәң тайл. Әмәш, хуты вой ар ариты пурайн айлат ёх сәмәләл дыпел эвәлт ўңки ясәң сащл. Лыв нюр вән ёхдал иты тәса долъләт па таранлуман ёмәң арт ариләт.

Кашәң вой арн ѣл ясәң ѣнтәм, и ясәң юпийн па мутрайн ясәң мәнл. Щит пәта ариты вәр елпийн ма айлат ёха юис путәрт, моньшат, катра вәрәт оләңән путәртлум, ләлн лыв ёмәң ар вәккеша нумса пунсәт па тәса уша вәрсәт, муй оләңән ариләт.

2016-2019-мит оләтн мүң нивәл щимәш вәнләттәты хәра ѡктәшүйләсүв. Айлат ёх ѣнтә тәп пүпі арт, драматической арт иши вәнләтсәт. Щи тумпийн пойкәтәты вәр пәта суват, муйт ищиты ләштәттә пәкләт. Вантә, кашәң пүпі якәт якты хәннекә иши јма вәты мосл щимәш як верты хурасәт. Еллы вәлупсыйн лыв вет ёмәң ар тәса вәнләтләт ки, ешә вәл – лыв, вәнләтә ювум хуяттә иты па ай ёхдал щи вәра вәнләттәти пищ мущатләт.

Мәнум лүңән «Мань ускве» хәра мәт оләң пүш Ивдельской район Лозъва юхан айлат эвәт па пухат юхтыйләсәт. Щи оләңән еша айкел түба.

► Мүң вәра амәтсүв, хән рүтүштәты хәрэва Ивдельской мүв Ушма кәрт эвәлт айлат ёх юхатсәт.

▲ Луңалтуп ванләтләт

Щит нявлак па сәмән, рәт ясәң тәса тайты эвет-вухат. Күтәлн лыв тәп вухаль ясәнән путәртсәт. Әмәш, хуты карты кел хүват иши вухаль ясәнән путәртләт па ясәнәт хәншәт. Щи пәта ёмәң арт вәнләттәты лыведа кеншәк вәс. Саранпауль, Дәв па Ломбовож кәртәт эвәлт айлат ёх лыв пилэла вантман, имухты «Тулыглап» пәта – (щит сыр-сыр әлхәннекә вәлтәт-холтә ширыт муй верәт иса итәлн-итәлн айләттә илем вер юпийн имухты кимит верәт јамсыева ванләтләйт, не-масыя такән няхлыйт муй ар ширн хурасана альлыйт) суват, түнты веншат па муйт ләштәттә одңитсәт.

Лозъва юхан хонәң эвәлт юхтум айлат ёх щит нюр пулъян вухалят. Лыв нюмша па вәр юх хурасуп няврәмәт. Итәх щосн, мүң ай ёхлүв лыв одңелн юврая ястәләт ки, юхлы нәмәлт атум ясәң ѣнтәм, тәп еша нях муләңа ювантләт. Ёхлүва еләм йил, ширн еллы ювра ясәнәт јан па лупийлләт.

Мүң худыева увас вухалят, тәп итәх вәрин ар хураспет. Ма хүмәр нәмәссүм, ар ху-

расупләд муйсәр пос хүват уша верты мосл? Якәт пела вантман уша вәрсем, ар пеләк Ляпин юхан сыгвинской вухалят вўлэт ләвәлтә ёх. Щит пәта лыв якәтн хәтты верләд вўлэт тайты вәр эвәлт вүсәт, шәңкапәт. Итәх хәтты вәрттын нюр тынышән ёвәлдәт, па пүш ванттын вўлды каталдәт.

Ма нумәсн юхатлаом, вухалят – щи мурта хүв нумсуп мир. Йистедн Пүпі якты хот вой арата вән ёхлән айлат ёх вәнләтсыйт. Интәм щиттә научной непека нүх хәншман вәлдәт. Шәк вер пигл, хән юис ёхлүв ёмәң вәрәт хулт юрэмәллүв, хән вухаль мир вой арт ариты вәр вәтшаллүв. Щит пәта интәм мүңева и нумәсн, и ёрн ияха катләсман юис ширтәт ләрәмттә па щитдал вәнләттәты мосл. Вантә, щит юис вәрәт вәты вер – щит мәт вән мир таш па уй, иши вәра вухаль айлат ёх па няврәмәт вәнләттәты мосл.

Светлана Попова
пила путәртас
Валентина Узель
Хәнты ясәңа тулмаشتас:
Ирина Самсонова

1945
2020

Веккеши нэмты питләлдүв

Петр Иванович Кугин 1926-мит одн Сүмәтвош район Пәкәр кәртән сема питäс. 1944-мит одн даля мәнäс. Рядовой хәя, пушкан эвәлт есälтү хәя вәс. Вудан Отечественной ладын тарма далясмал пäта Пётр Кугин «За боевые заслуги» нэмпи мевл посн мäсы.

Степан Филиппович Неттин 1923-мит одн Сүмәтвош район Тэк кәртән сема питäс. 1943-мит одн ладъ хәра тэссы. Рядовой хәя вәс. Далясты вэр пäта Степан Неттин «За отвагу» нэмпи мевл посн мойлäсы.

Александр Васильевич Милляхов 1898-мит одн Сүмәтвош район Тэк кәртән вўлэт лавалты ёх хуша сема питäс. 1943-мит одн Ас нопатты тылдäши ладъ хәра мәнäс. Сырыя 126-мит пушкан эвәлт есälтү тäхийн далясäс. Щäлта 1945-мит одн Ас хäлтү тылдäщ вўш эвәлт васы мäнты тылдäщ вэнты погранничникат күтн пушкан эвәлт есälтү хәя вәс. 1945-мит одн васы мäнты тылдäши рёт мўва китсы. Вудан Отечественной ладь пäта «За Победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» нэмпи па па мевл поснти катлуптäсы.

мит одн пäлтап ладъ хәра мәнäс. Тарма далясум пäта «За отвагу» нэмпи мевл посн катлуптäсы.

Федор Васильевич Режиков Манстэр район Шамашкәртән 1919-мит одн сема питäс. 1941-мит одн даля мәнäс. Рядовой хәя вәс. «За отвагу» нэмпи мевл посн мойлäсы.

Илья Данилович Неттин 1898-мит одн Катра Тэкн сема питäс. Даля едпийн XIX партсъезд нэмпи колхозн рёпитäс. 1942-мит одн даля мәнäс. Ленинградской мўвн далясäс. Щäлта ёшл вера мәшмäлсä, 1944-мит одн товийн рёт мўвала кердäс. Вудан даля пäта «За оборону Ленинграда» мевл посн мойлäсы. 1974-мит одай кэр тылдäши Илья Данилович хўв пäнта мәнäс, Тэк кәртән шависы.

Иван Игнатьевич Новюхов 1900-мит одн Сүмәтвош район Тэк кәртән сема питäс. 1943-

Прокопий Петрович Явор 1918-мит одн Сүмәтвош район Пәкәр кәртән сема питäс. 1942-мит одн далясты хәра мәнäс. Вудан Отечественной ладь пäта «Орден Отечественной войны I степени», «За отвагу» па па мевл поснти катлуптäсы.

«Память народа. 1941-1945 г.» сайт эвәлт вўюм пуртрапт Ханты ясäна тулмаشتäс:
Ирина Самсонова

Ханты ясанг
(Хантыское слово)
№17 (3557), 3.09.2020

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Врио директора, главный
редактор – **Кондина Г.Р.**
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул.Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж **2166** экз.
Заказ **3079**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.